

Izraelska ofensywa w Rafah w warunkach katastrofy humanitarnej

Marek Matusiak

W drugim tygodniu maja Izrael rozpoczął inwazję na południową część Strefy Gazy (region Rafah) oraz wznowił zmasowane ataki lądowe i powietrzne na północy (m.in. miasto Dżabalija). Od tego czasu jego armia (IDF) przejęła kontrolę nad przejściem granicznym z Egiptem (służącym dotąd jako główny punkt wwozu pomocy humanitarnej) oraz rozpoczęła wkraczanie do samego miasta Rafah. Tym samym Izrael w pełni kontroluje obecnie dostęp lądowy do Gazy i od momentu rozpoczęcia ofensywy konsekwentnie go blokuje¹.

Przed izraelską ofensywą w południowej części Strefy na obszarze obejmującym orientacyjnie 65 km² znajdowało się ok. 1,5 mln Palestyńczyków, w większości uciekinierów z północy przebywających w obozach namiotowych. Po jej rozpoczęciu ponad 300 tys. spośród nich nakazano dalszą ewakuację – tym razem do centralnej części Strefy. Podobny rozkaz otrzymało także 200 tys. osób na północy – zgodnie z izraelskimi dyspozycjami mają one przemieszczać się do miasta Gaza, w dużej mierze zrujnowanego i pozbawionego żywności.

Pomimo międzynarodowej krytyki i zgodnego stanowiska wszystkich organizacji pomocowych twierdzących, że dalsze trwanie wojny w Gazie (a tym bardziej jej rozszerzenie) nieuchronnie oznaczać będzie masową śmierć cywilów oraz pogłębienie katastrofy humanitarnej (w tym głodu), Izrael jest zdeterminowany do kontynuowania inwazji. Popiera ją zdecydowana większość społeczeństwa izraelskiego (dylemat dotyczy tego, czy odzyskanie zakładników powinno mieć priorytet wobec zniszczenia Hamasu²). Kontynuacja działań wojennych leży również w interesie tamtejszych elit rządzących, a zwłaszcza premiera Binjamina Netanjahu – świadomego, że ich wstrzymanie skutkować może rozpadem wspierającej go koalicji oraz zapoczątkowaniem procesu rozliczeń politycznych w związku z zamachem z 7 października 2023 r.

¹ E. Farge, *Gaza is 'choked off' from aid since crossings shut, UN agencies say*, Reuters, 7.05.2024, reuters.com.

² *A Majority of Jewish Israelis See a Hostage Deal as a Higher National Priority Than Military Action in Rafah*, The Israel Democracy Institute, 13.05.2024, en.idi.org.il.

Sytuacja humanitarna

Trwająca od przeszło siedmiu miesięcy izraelska inwazja na Strefę Gazy, będąca następstwem ataku z 7 października ub.r.³ (w którym Hamas zabił 767 izraelskich cywilów oraz 376 żołnierzy i funkcjonariuszy), to najkrwawszy rozdział konfliktu izraelsko-palestyńskiego. Składa się na to zarówno liczba zabitych Palestyńczyków i poziom zniszczeń materialnych, jak i skala spowodowanej przez Izrael klęski humanitarnej. Według danych palestyńskiego Ministerstwa Zdrowia, które – pomimo protestów władz w Jerozolimie – większość organizacji międzynarodowych (w tym ONZ) uznaje za miarodajne, Izrael zabił dotąd ok. 35 tys. Palestyńczyków, a ponad 78 tys. ranił⁴. Statystyki te nie obejmują osób pogrzebanych pod gruzami (50–70% wszystkich budynków zostało zniszczonych lub uszkodzonych), zatem rzeczywistą liczbę zabitych należy uznać za wyższą.

Dodatkowo przez wywołaną wojną zapaść sektora opieki zdrowotnej w Gazie jego zdolność zbierania danych na temat liczby ofiar staje się z czasem coraz bardziej

” Zniszczenia infrastruktury, masowe przemieszczanie ludności, a przede wszystkim blokowanie przez Izrael dostaw pomocy humanitarnej wywołały w Gazie klęskę głodu.

ograniczona. Proporcja zabitych cywilów do bojowników pozostaje nieznana, jednak nawet przyjęcie tej podawanej przez sam Izrael – i najkorzystniejszej dla niego (2:1⁵) – oznaczałoby, że liczba ofiar cywilnych w Gazie znacząco przewyższa liczbę osób cywilnych zabitych przez Federację Rosyjską na Ukrainie w ciągu niemal dwóch i pół roku wojny (w lutym br. ONZ informowała o 10 582 zweryfikowanych ofiarach). Biorąc pod uwagę, że przeszło 40% populacji Gazy to dzieci do 14. roku życia, należy zakładać, że przynajmniej taki sam odsetek stanowią one wśród ofiar konfliktu (już na początku marca UNICEF ocenił liczbę zabitych dzieci na 13 tys.). Ponadto organizacje humanitarne klasyfikują ok. 20 tys. ofiar jako „ranne dziecko bez żyjącej rodziny”⁶.

Zniszczenia infrastruktury, masowe przemieszczanie ludności (1,7 mln), a przede wszystkim systematyczne blokowanie lub utrudnianie przez Izrael dostaw pomocy humanitarnej⁷ wywołały w Gazie klęskę głodu. Organizacje pomocowe ostrzegały przed nią od miesięcy, jednak od marca zagrożenie to stało się rzeczywistością na północy Strefy, obecnie zaś rozprzestrzenia się także na inne jej części⁸.

Fakt, że większość ludności przebywa w prowizorycznych obozach namiotowych bez bieżącej wody i kanalizacji oraz z jedynie podstawowym – o ile w ogóle – dostępem do lekarstw i opieki medycznej, powoduje szybkie rozprzestrzenianie się chorób i stały wzrost liczby zgonów niewywołanych działaniami wojennymi. Spośród 36 szpitali działających w Gazie przed wojną zniszczono już 24⁹, co strona izraelska uzasadnia tym, że Hamas miał wykorzystywać je do prowadzenia działań zbrojnych. Pozostałe zaś funkcjonują jedynie w ograniczonym zakresie. Pomocy medycznej udziela się ludności głównie w szpitalach polowych i punktach medycznych uruchomionych przez organizacje humanitarne. Zmagają się one jednak z poważnym niedostatkiem lekarstw i artykułów medycznych, co często uniemożliwia pomoc nawet osobom o nie śmiertelnych obrażeniach¹⁰.

³ M. Matusiak, *Izrael zaatakowany*, OSW, 9.10.2023, osw.waw.pl.

⁴ *Humanitarian Access Snapshot – Gaza Strip, 1–30 April 2024*, United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, 10.05.2024, ochaopt.org.

⁵ M. McCluskey, R.A. Greene, *Israel military says 2 civilians killed for every Hamas militant is a 'tremendously positive' ratio given combat challenges*, CNN, 6.12.2023, edition.cnn.com.

⁶ Tweet Christiane Amanpour, 16.05.2024, x.com.

⁷ *Zob. Humanitarian Access Snapshot – Gaza Strip, 1–30 April 2024, op. cit.*

⁸ *Zob. GAZA STRIP: Famine is imminent as 1.1 million people, half of Gaza, experience catastrophic food insecurity*, Integrated Food Security Phase Classification, marzec 2024, ipcinfo.org; K. Guilfoil, *World Food Programme Director Cindy McCain: Northern Gaza is in a 'full-blown famine'*, NBC News, 3.05.2024, nbcnews.org.

⁹ *Satellite images reveal the destruction of hospitals in Gaza*, Al Jazeera, 18.04.2024, aljazeera.com.

¹⁰ *Exclusive: Live From Gaza, American Nurses Trapped*, Breaking Points, 15.05.2024, youtube.com.

Oskarżenia o zbrodnie wojenne

Od początku inwazji działaniami Izraela towarzyszą oskarżenia o łamanie zasad międzynarodowego prawa konfliktów zbrojnych, a nawet o dopuszczanie się zbrodni ludobójstwa. W związku z tym ostatnim podejrzeniem Republika Południowej Afryki skierowała pod koniec grudnia ub.r. wniosek przeciwko Izraelowi do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w Hadze, poparty następnie przez ok. 30 światowych stolic (głównie państw o muzułmańskiej większości oraz krajów Ameryki Południowej, ale też przez m.in. Irlandię i Słowenię).

Ze względu na to, że na miejscu nie ma zagranicznych korespondentów (na skutek decyzji Izraela), a obecność organizacji międzynarodowych jest ograniczona, weryfikacja podejrzeń o łamanie prawa konfliktów zbrojnych napotyka trudności. Część z nich potwierdziły jednak lub uprawdopodobniły organizacje humanitarne oraz dochodzenia międzynarodowych i/lub izraelskich mediów. Są to:

- ataki powietrzne na obszarach wyznaczonych jako bezpieczne dla ludności cywilnej (*vide* śledztwo kanału MSNBC¹¹);
- niszczenie na masową skalę infrastruktury cywilnej bez związku z działaniami wojennymi (*vide* m.in. artykuł dziennika „The New York Times”¹², śledztwo portalu Bellingcat¹³ i materiały publikowane przez żołnierzy izraelskich w mediach społecznościowych¹⁴);
- celowe ograniczanie dostaw pomocy humanitarnej, a w efekcie głódzenie populacji Gazy (*vide* m.in. stanowisko specjalnego sprawozdawcy ONZ ds. prawa do żywności Michaela Fakhriego¹⁵ oraz wysokiego przedstawiciela Unii do spraw zagranicznych i polityki bezpieczeństwa Josepa Borrella¹⁶);
- torturowanie jeńców (*vide* np. materiał CNN¹⁷);
- łamanie – podstawowej dla prawa konfliktów zbrojnych – zasady proporcjonalności poprzez m.in. przyjmowanie wskaźników dopuszczalnych strat cywilnych na poziomie 15–20 osób przy ataku na szeregowego członka Hamasu; także systematyczne zabijanie bojowników tej organizacji (niezależnie od stopnia) w miejscu zamieszkania, wraz z innymi mieszkańcami budynków (*vide* materiał „+972 Magazine”¹⁸);
- ustanawianie tzw. stref śmierci – arbitralnie wybranych i nieobwieszczanych obszarów, na których każda osoba uznana zostaje za uprawniony cel ataku (*vide* m.in. publikacja dziennika „Haaretz”¹⁹, materiały wizualne uzyskane przez kanał Al Jazeera²⁰ oraz publikowane przez żołnierzy izraelskich w mediach społecznościowych²¹);

¹¹ H. Gorani, B. Sowden, *NBC News investigation reveals Israel strikes on Gaza areas it said were safe*, NBC News, 26.04.2024, nbcnews.com.

¹² *What Israeli Soldiers' Videos Reveal: Cheering Destruction and Mocking Gazans*, The New York Times, 6.02.2024, nytimes.com.

¹³ N. Waters, *“We’ve Become Addicted to Explosions” The IDF Unit Responsible for Demolishing Homes Across Gaza*, Bellingcat, 29.04.2024, bellingscat.com.

¹⁴ *Co tak naprawdę dzieje się w Strefie Gazy i skąd to wiemy? Wojna Izrael–Hamas dziś*, OSW, 20.02.2024, youtube.com.

¹⁵ I. Tyab, E. Lyall, T. Reals, *Israel accused of deliberately starving Gaza civilians as war plans leave Netanyahu “increasingly isolated”*, CBS News, 27.02.2024, cbsnews.com.

¹⁶ *EU’s Borrell accuses Israel of using starvation as a weapon of war in Gaza*, Associated Press, 18.03.2024, youtube.com.

¹⁷ *Israeli whistleblowers detail abuse of Palestinians in shadowy detention center*, CNN, 10.05.2024, youtube.com.

¹⁸ Y. Abraham, *‘Lavender’: The AI machine directing Israel’s bombing spree in Gaza*, +972 Magazine, 3.04.2024, 972mag.com.

¹⁹ Y. Kubovich, *Israel Created ‘Kill Zones’ in Gaza. Anyone Who Crosses Into Them Is Shot*, Haaretz, 31.03.2024, haaretz.com.

²⁰ *Gaza drone video shows killing of Palestinians in Israeli air attack*, Al Jazeera, 22.03.2024, aljazeera.com.

²¹ Zob. np. tweety Younisa Tirawi z 16.05.2024: [1], [2].

- rozmywanie przez żołnierzy IDF rozróżnienia na bojowników i ludność cywilną (*vide* m.in. materiał brytyjskiego Channel 4 News²²);
- ataki na pracowników organizacji pomocowych (*vide* materiał Human Rights Watch²³, stanowisko organizacji Lekarze bez Granic²⁴, dochodzenie kolektywu Forensic Architecture²⁵);
- ataki na palestyńskich dziennikarzy (*vide* stanowisko ONZ²⁶).

Informacje te potwierdzają diagnozę stawianą od początku konfliktu przez przedstawicieli międzynarodowych organizacji humanitarnych, że w Gazie de facto „nie ma miejsc bezpiecznych”, oraz podważają wiarygodność narracji Izraela o szczególnym wysiłku wkładanym przez to państwo w ochronę ludności cywilnej.

Przebieg i cele wojny

Jako cele inwazji Izrael wskazał: odzyskanie zakładników, pokonanie Hamasu oraz zabezpieczenie kraju przed atakami z Gazy w przyszłości. Dodatkowo premier Netanjahu publicznie stwierdził, że wśród nich jest również „deradykalizacja” ludności tego obszaru, co w praktyce oznaczać musiałyby wdrożenie programu masowej, przymusowej reedukacji.

Dotychczasowy przebieg inwazji kształtował się następująco – jeszcze w dniu ataku Hamasu Izrael rozpoczął zmasowane naloty na Strefę (trwające dotąd bez przerwy), a 27 października przystąpił do ofensywy lądowej realizowanej etapami w kierunku z północy na południe. Po tym, jak izraelski minister obrony Jo’aw Galant oficjalnie ogłosił pokonanie Hamasu w mieście Chan Junus (drugie pod względem wielkości, centralna część Strefy) na początku lutego br., lądową obecność IDF w Gazie stopniowo redukowano. W przededniu rozpoczęcia aktualnej ofensywy na Rafah oraz wznowienia działań na północy ograniczała się ona do dwóch brygad (w szczycie ponad 20, teraz – 9) i fizycznej kontroli wyłącznie nad tzw. korytarzem Netzarim – przebitym w poprzek Strefy na południe od miasta Gaza.

Taktyka ta – podyktowana m.in. chęcią unikania przez IDF wchodzenia w rolę siły okupacyjnej odpowiedzialnej za położenie ludności cywilnej – w połączeniu

” Niejasność co do celów wojny w Gazie tworzy wrażenie, że państwo prowadzi ją bez planu politycznego bądź – alternatywnie – z zamiarem kontynuowania działań wojennych bezterminowo.

z odrzuceniem przez Izrael jakichkolwiek rozwiązań politycznych, które umożliwiłyby tworzenie nowej administracji w Gazie, sprawia, że na obszary opuszczone przez IDF powracają struktury Hamasu. Sytuacja ta ugruntowuje wrażenie – także w łonie izraelskiego establishmentu bezpieczeństwa²⁷ – że państwo prowadzi wojnę bez jakiegokolwiek planu politycznego bądź – alternatywnie – ze świadomym zamiarem kontynuowania działań wojennych w Gazie bezterminowo, co pozwoliłoby kontrolować zewnętrzne naciski na wprowadzenie rozwiązań politycznych (pod pretekstem, że wojna wciąż trwa).

²² *Israeli soldier speaks out on war in Gaza*, Channel 4 News, 23.04.2024, youtube.com.

²³ *Gaza: Israelis Attacking Known Aid Worker Locations*, Human Rights Watch, 14.05.2024, hrw.org.

²⁴ *Why we won't accept the narrative of 'regrettable incidents' in Gaza*, Doctors without Borders, 5.04.2024, msf.org.

²⁵ *Attacks On Aid In Gaza: Preliminary Findings*, Forensic Architecture, 26.04.2024, forensic-architecture.org.

²⁶ *Gaza: UN experts condemn killing and silencing of journalists*, The Office of the High Commissioner for Human Rights, 1.02.2024, ohchr.org.

²⁷ *IDF chief said to upbraid Netanyahu for failing to lay out postwar strategy for Gaza*, The Times of Israel, 12.05.2024, timesofisrael.com.

Reakcje USA

Stany Zjednoczone, będące jedynym państwem posiadającym realne instrumenty oddziaływania na Izrael (pod warunkiem istnienia woli politycznej skorzystania z nich), od wielu miesięcy publicznie sygnalizowały niezadowolenie ze sposobu, w jaki prowadzi on działania wojenne w Gazie (równocześnie stale dostarczały mu pomoc wojskową i wsparcie dyplomatyczne). W udzielonym w marcu br. wywiadzie dla MSNBC prezydent Joe Biden stwierdził wręcz, że wkroczenie do Rafah stanowi dla USA „czerwoną linię”²⁸. Podjęcie przez władze w Jerozolimie decyzji o stopniowym rozpoczęciu inwazji spotkało się z publiczną krytyką ze strony Bidena i sugestią możliwego wstrzymania dostaw pewnych kategorii uzbrojenia²⁹, jeśli Izrael posunie się dalej. Jego dotychczasowe działania Waszyngton uznał jednak za nieprzekraczające czerwonych linii, co należy postrzegać jako wymuszoną korektę amerykańskiego stanowiska i przejaw ograniczonej zdolności oddziaływania na władze izraelskie.

W obliczu tegorocznej walki prezydenta o reelekcję jego administracja znajduje się w związku z wojną w Gazie w trudnym położeniu. Z jednej strony bowiem

” Pomimo siedmiu miesięcy walk w Gazie i kolosalnej skali zniszczeń Izrael w wymiarze politycznym nie osiągnął nic, co pozwoliłoby mu na zrehabilitowanie się za porażkę 7 października.

wśród części elektoratu Partii Demokratycznej narasta krytyka Izraela i władz amerykańskich, czego przejawami są m.in. rozprzestrzeniające się po kraju propalestyńskie protesty na kampusach uniwersyteckich (w których prominentną rolę odgrywają także krytyczni wobec Izraela młodzi amerykańscy Żydzi). Z drugiej zaś strony duże organizacje żydowskie³⁰ i proizraelsko nastawieni megadonatorzy Partii Demokratycznej (tacy jak np. Haim Saban³¹) ostro skrytykowali Bidena za samą sugestią możliwości ograniczenia i politycznego uwarunkowania wsparcia militarnego dla Izraela. Do wypowiedzi prezydenta – jako „haniebnej” i będącej przejawem „trzymania z terrorystami” – negatywnie odniósł się też Donald Trump³².

Perspektywy

Jako oficjalne cele rozpoczętej w drugim tygodniu maja stopniowej inwazji na południu Gazy wskazuje się uwolnienie zakładników i rozbicie nadal istniejących struktur wojskowych Hamasu. W praktyce jednak nie są one jasne – podobnie jak rzeczywisty planowany zasięg operacji. Uwolnienie zakładników to dla Izraela priorytet, choć tylko na określonych warunkach. Władze w Jerozolimie nie godzą się bowiem w zamian na całkowite wstrzymanie działań wojennych, wycofanie wojsk ze Strefy oraz umożliwienie ludności cywilnej powrotu na opuszczone tereny.

Wydaje się to związane z faktem, że pomimo siedmiu miesięcy walk w Gazie i kolosalnej skali spowodowanych tam zniszczeń (czyniących znaczną część Strefy niezdatną do zamieszkania przez ludzi) Izrael w wymiarze politycznym nie osiągnął nic, co pozwoliłoby mu na zrehabilitowanie się za porażkę 7 października oraz odbudowanie utraconego potencjału odstraszenia, zaś samemu premierowi Netanjahu – na odwrócenie negatywnych dla niego trendów sondażowych. Stąd też Izrael nie wydaje się zainteresowany szybkim zakończeniem konfliktu, zaś szef rządu może nie dążyć do tego w ogóle. Dodatkowo w izraelskiej debacie publicznej (także ze strony członków rządu i parlamentu)

²⁸ *Exclusive Interview: Biden pressed on red line with Israel*, MSNBC, 10.03.2024, youtube.com.

²⁹ K. Liptak, *Biden says he will stop sending bombs and artillery shells to Israel if it launches major invasion of Rafah*, CNN Digital, 9.05.2024, edition.cnn.com.

³⁰ *Jewish Leaders Disappointed and Dismayed by President Biden's Remarks on Aid to Israel*, Conference of Presidents of Major American Jewish Organizations, 9.05.2024, conferenceofpresidents.org.

³¹ A. Thompson, B. Ravid, *Biden's big donors fume over Israel criticism*, Axios, 10.05.2024, axios.com.

³² *Trump accuses Biden of siding with Hamas*, France 24, 9.05.2024, france24.com.

regularnie nawracają głosy wzywające do zrównania Gazy z ziemią i przywrócenia na jej obszarze po zakończeniu wojny żydowskiego osadnictwa³³. Zarazem jednak sposób prowadzenia przez państwo działań wojennych (tzn. wkraczanie do Gazy po kawałku) pozostawia mu duże pole manewru, jeśli chodzi o kształtowanie dalszego przebiegu konfliktu.

³³ Zob. np. *Israeli Finance Minister Bezalel Smotrich calls for 'utter destruction' in Rafah*, Middle East Eye, 30.04.2024, [youtube.com](https://www.middleeasteye.com).